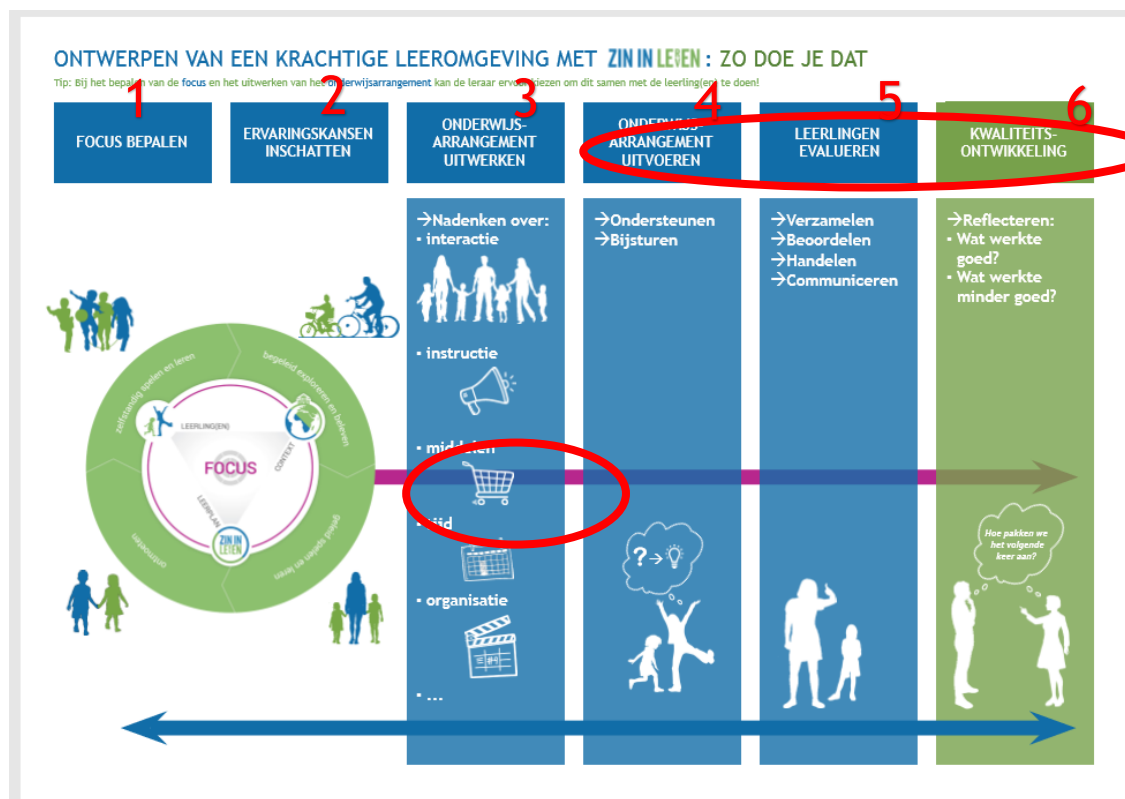

Het gebruik van methodes binnen onderwijsarrangementen

We gaan ervan uit dat het ontwerpen van onderwijsarrangementen bijna altijd start met het bepalen van een focus (1). Als de focus is bepaald -dit waar mogelijk mét de leerlingen-, schat de leraar de relevante ervaringskansen (2) in die hij dan verder uitwerkt tot een onderwijsarrangement (3). Onder onderwijsarrangementen verstaan we elk pedagogisch en didactisch aanbod waarin de vooropgestelde ontwikkeling en doelen worden nagestreefd (bijvoorbeeld hoeken, lessen, leeractiviteiten, belangsteliingscentra, projecten, leeruitstappen, speelplaatswerking ...).

In die derde fase van de ontwerpcyclus van een onderwijsarrangement bekijkt de leraar welke middelen hij kan inzetten om de doelen in de focus te bereiken (3). Als middelen door een externe partij (bijvoorbeeld een uitgeverij) worden aangeboden, wordt vaak ook de term 'leermiddel' gebruikt. Een leermiddel kan zeer verscheiden zijn: een digitaal bord, een gezelschapsspel, een prentenboek, een krantenartikel, een experimenteerset, een YouTube-filmpje, een handpop, een stappenplan of een schrijfkader, een bronnenboek, ...

Veel leermiddelen dragen een achterliggende visie en aanpak uit en zijn dus een onderwijsarrangement op zichzelf. Denk maar aan leraren die via allerlei fora recepten en materialen met elkaar delen, of aan de materialen beschikbaar op de educatieve markt. Sommige leermiddelen zijn zo ontworpen dat ze *meerdere* onderwijsarrangementen suggereren en dat de leraar deze vooraf bedachte onderwijsarrangementen vormgeeft op een manier die past bij zijn specifieke leerlingen en context. Dit is typisch het geval met een methode. De generieke doelen en/of de ontwikkelstappen die in de focus staan, zijn door de makers van dergelijke leermiddelen (gedeeltelijk) vastgelegd¹.

Van de leraar verwachten we dat hij, als het onderwijsarrangement loopt en de leerlingen bezig zijn, zijn leerlingen ondersteunt en het onderwijsarrangement waar nodig bijstuurt (4). Vanzelfsprekend stelt de leraar zich tijdens het leerproces en ook bij het afronden van het leerproces de vraag in welke mate de leerlingen vorderen en de vooropgestelde ontwikkeling effectief wordt bereikt (5). Waar nodig zal de leraar bijsturen en aanpassen (6). Ook in fase 4, 5 en 6 kunnen leermiddelen (denk aan observatiefiches, toetsen, ondersteuningstips in een handleiding, reflectievragen...) inspiratie bieden.

Hoewel leermiddelen expliciet worden vermeld in bovenstaand schema, kunnen leermiddelen in het kader van Zin in leren! Zin in leven! nooit een doel op zich vormen. Leermiddelen in de vorm van methodes kunnen wel worden ingezet als *hulpmiddel*, mits bovenstaande uitgangspunten (o.a. ruimte geven aan inbreng van leerlingen, ervaringskansen inschatten, ...) worden bewaakt.

We focussen in deze kijkwijzer leermiddelen taalontwikkeling specifiek op het doordacht kiezen van methodes, omdat zeker bij aankoop van een veelal dure methode scholen zo uitvoerig als hierna beschreven zullen stilstaan bij hun toekomstige aankoop. Het kan echter ook interessant zijn om bij een aantal aspecten stil te staan bij de aankoop van een ander leermiddel.

---

¹ In die zin zou je een methode theoretisch gezien dan ook kunnen beschouwen als een deel van de context waarmee een leraar rekening houdt bij het vormgeven van een onderwijsarrangement.

Overzicht stappen

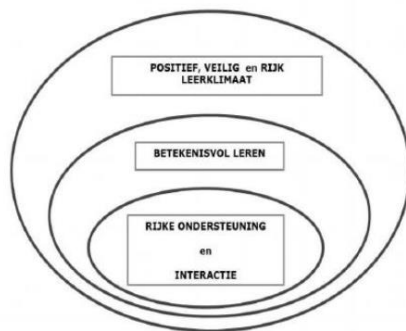
- Stap 1: Stilstaan bij de principes van krachtige talige onderwijsarrangementen;
- Stap 2: reflecteren over de leermiddelen die momenteel worden gebruikt; ook de eigen onderwijspraktijk en het eigen didactisch heeft hierbij een plaats;
- Stap 3: informatie verzamelen via websites, onderwijsbeurzen, collega's ...;
- Stap 4: een zichtzending, folder of voorbeeld aanvragen (en eventueel een vertegenwoordiger uitnodigen);
- Stap 5: het leermiddel uitproberen in verschillende onderwijsarrangementen;
- Stap 6: het leermiddel beoordelen;
- Stap 7: overleggen en beslissen.

Uitwerking stappen

STAP 1 Stilstaan bij de principes van krachtige talige onderwijsarrangementen

Vooraleer je aan het proces begint, denk na over:

- (1) de principes van goed taalonderwijs, krachtige taalleeromgeving of krachtige talige onderwijsarrangementen. De visietekst 'Taalontwikkeling Nederlands in Zill' [hier komt binnenkort een link] of de taalbegeleider van je school kan je hierbij op weg zetten.

- (2) je schooleigen visie op goed onderwijs, op gelijke onderwijskansen en op zorg,
- (3) en de betekenis van de leeruitkomst van het ontwikkelveld: *Ik verken talen en talige diversiteit om me heen. Ik zet mijn talige vaardigheden steeds efficiënter in om betekenisvolle situaties in allerlei ontwikkelvelden met taal aan te pakken.*

Doe dit op een actieve manier met het volledige team [hier komt binnenkort een link].

STAP 2 Reflecteren over de leermiddelen die momenteel worden gebruikt

Misschien gebruik je nu ook al een of meerdere leermiddelen om bepaalde onderwijsarrangementen vorm te geven. Maak een lijstje met tops en flops van je ervaringen hiermee. Wat heb je nodig, wat niet? Je werkt op die manier aan visieontwikkeling en expliciteert wat je zeker wel/niet zoekt in een nieuw leermiddel [hier komt binnenkort een link].

STAP 3 Informatie verzamelen via de aanbieder en websites, onderwijsbeurzen, collega's ...

Ontwikkelaars voeren uitgebreid campagne via hun websites, Facebook en via standjes op beurzen. Soms organiseren ze ook zelf infomomenten of voorzien ze andere vormen van ondersteuning voor de implementatie. Dat is een goede bron van informatie: je leert er meteen welke materialen beschikbaar zijn. Je bekijkt folders, je krijgt een eerste indruk, je vindt de kostprijs, je bekijkt materialen en je vindt er soms referentiescholen. Je hoort van de ontwikkelaars zelf wat ze als sterke punten van hun product

naar voren schuiven. Ook tips van collega's uit jouw of andere scholen kunnen je de weg tonen naar interessante leermiddelen; het internet is een uitgesproken middel om feedback te vragen of gebruikersgroepen terug te vinden.

STAP 4 Zichtzendingen, folders of voorbeelden aanvragen (en eventueel vertegenwoordigers uitnodigen)

Via de websites of via een contactpersoon bieden ontwikkelaars soms gratis zichtzendingen, folders of voorbeelden aan.

Neem voldoende tijd om alles te verkennen. Selecteer één of meerdere leermiddelen die je verder wil uittesten. De criteriumlijst uit stap 6 kan ook een rol spelen bij deze (voor)selectie, bijvoorbeeld door een directeur of kerngroep.

STAP 5 Leermiddel(len) uitproberen in onderwijsarrangementen

Probeer het leermiddel of de leermiddelen uit bij verschillende leerlingengroepen (verschillende leeftijden, zorgleerlingen, grote en kleine groepen, leerlingen die extra uitdaging nodig hebben ...)

Probeer minstens één volledig thema uit wanneer het leermiddel een taalmethode is. Doe dit bij verschillende leerlingengroepen.

STAP 6 Leermiddel(len) beoordelen

Onderstaande criteriumlijst helpt je te beoordelen. Vul deze lijst gerust aan met schoolspecifieke aandachtspunten. Denk daarbij ook aan de tops en flops van het huidige leermiddel (stap 2). Je kunt ook aan bepaalde criteria meer gewicht toekennen dan andere. Houd naast het concrete leermiddel ook rekening met digitale en/of online onderdelen ervan.

	Niet van toepassing	In welke mate belangrijk? ² (1-5) ³	In welke mate aanwezig? ⁴ (1-5) ⁴
FOCUS (1)			
Het leermiddel is aangepast aan de ontwikkelingsnoden en -behoeften van mijn leerlingen.			
Er is voldoende ruimte om het leermiddel flexibel in te zetten op basis van de ontwikkelingsnoden en -behoeften van mijn leerlingen.			
Het leermiddel is afgestemd op de context van mijn leerlingen of voegt er een relevant element aan toe.			
Er is voldoende ruimte om het leermiddel flexibel in te zetten op basis van de context van mijn leerlingen.			
Ik werk met dit leermiddel aan relevante generieke doelen .			
Er is voldoende flexibiliteit om andere generieke doelen in de focus te plaatsen dan de vooropgestelde.			

² Een bepaald criterium kan voor jouw school belangrijk zijn omdat het past bij de schooleigen visie of omdat het past bij bepaalde onderwijsarrangementen. Soms is het niet zo belangrijk bepaalde criteria terug te vinden in een leermiddel omdat de leraren die zelf kunnen realiseren.

³ Geef aan in welke mate je dit criterium belangrijk vindt, op de volgende schaal: 5 (zeer belangrijk), 4 (belangrijk), 3 (neutraal), 2 (niet belangrijk), 1 (helemaal niet belangrijk).

⁴ Geef aan in welke mate je dit criterium terugvindt in het leermiddel, op de volgende schaal: 5 (zeer frequent of zeer duidelijk aanwezig), 4 (frequent of duidelijk aanwezig), 3 (neutraal), 2 (vrijwel niet aanwezig), 1 (helemaal niet aanwezig).

ERVARINGSKANSEN (2)			
De vier ervaringskansen komen voldoende aan bod.			
UITWERKING ONDERWIJSARRANGEMENTEN (3)			
VISIE ⁵			
Er is voldoende aandacht voor een talige grondhouding.			
Er is voldoende aandacht voor een positief, veilig en rijk leerklimaat.			
Er is voldoende aandacht voor betekenisvol leren.			
Er is voldoende aandacht voor ondersteuning en interactie.			
DOELEN			
Referenties naar Zill werden op kwalitatieve wijze opgenomen.			
De verschillende generieke doelen uit het ontwikkelveld taalontwikkeling komen aan bod.			
Er is voldoende aandacht voor nieuwe doelen en nieuwe(re) accenten: <ul style="list-style-type: none"> - verwonderen, verwerken en onderzoeken - taal leren in betekenisvolle situaties - (meer)talige attitudes - aandacht voor beeldcultuur - gesprekken voeren - modellering door de leraar - strategieën op een functionele manier inzetten - ... 			
De verschillende generieke doelen uit het ontwikkelveld taalontwikkeling komen evenwichtig aan bod.			
De onderwijsarrangementen sluiten aan bij de ontwikkelstappen en referentieperiodes van de leerlijnen.			
De doelen worden op een kindvriendelijke manier naar de leerlingen geëxpliciteerd.			
Er is aandacht voor combinaties tussen taalontwikkeling en andere ontwikkelvelden.			
Er zijn ook onderwijsarrangementen met een duidelijke focus binnen het ontwikkelveld taalontwikkeling m.a.w. echt talige onderwijsarrangementen, en dit zowel voor de deelvaardigheden (spelling, technisch lezen, taalbeschouwing) als voor de mondelinge en schriftelijke vaardigheden.			
DIDACTIEK ⁶			
Er is aandacht voor kwaliteitsvolle instructie door de leraar.			
De leerlingen worden actief betrokken in het leerproces.			
Taal leren wordt benaderd als een interactief proces.			
De leerlingen krijgen veel kansen om het geleerde te oefenen.			
De leerlingen krijgen veel kansen om het geleerde toe te passen in nieuwe contexten (transfer).			
Het leermiddel is inzetbaar op de verschillende niveaus van het zorgcontinuüm.			
Er is voldoende afwisseling in werkvormen en werkingsvormen.			

⁵ Zie fase 0 krachtige leeromgeving zorgvademeccum

Er is tijd en ruimte voor probleemoplossend handelen en denken .			
ORGANISATIE			
Het leermiddel geeft voldoende handvatten voor een haalbare organisatie en efficiënt klasmanagement .			
Het leermiddel leidt niet tot een overladen programma en er is nog ruimte voor eigen inbreng en creativiteit .			
Er is een duidelijke opbouw over leeftijden heen.			
DIFFERENTIATIE			
Er zijn tips om taalzwakkere, taalsterkere en meertalige leerlingen te ondersteunen.			
Er zijn tips om de leerinhouden te verbreden en te verdiepen .			
Er is extra materiaal voor differentiatie.			
De differentiatie maatregelen spelen in op meerdere leerlingenkenmerken (bijv. interesse, leerprofiel, voorkennis ...).			
Het leermiddel is aanpasbaar voor anderstalige nieuwkomers .			
UITVOERING ONDERWIJSARRANGEMENTEN (4)			
De uitvoering is haalbaar wat betreft tijd, materialen, ...			
Ik heb tijdens de uitvoering voldoende ruimte , bv. voor extra instructie en ondersteuning, aangepaste werkvormen, observatie, ...			
De uitvoering geeft mogelijkheden om te werken aan vanuit mijn eigen leerkrachtstijl en daagt me uit om andere leerkrachtstijlen te verkennen.			
LEERLINGEVALUATIE (5)			
Er worden suggesties gedaan voor het observeren van leerlingen, bijvoorbeeld via tips, kijkwijzers, ...			
Er worden suggesties gedaan om met leerlingen te reflecteren op hun leerproces.			
Er zijn toetsen die aansluiten bij de beoogde doelen.			
Er zijn tips voor het geven van feedup, feedback en feedforward aan leerlingen.			
Er zijn tips of instrumenten voorzien voor communicatie met verschillende betrokkenen over het leerproces.			
KWALITEITSONTWIKKELING (6)			
Er zijn linken met andere, brede vormen van evaluatie in de school of de klas.			
Er is monitoring van leerlingenresultaten over schooljaren heen .			
Er zijn tips die me helpen om mijn aanpak te evalueren en bij te sturen.			

STAP 7 Overleggen en beslissen

Reflecteer eerst individueel op de uitgevoerde onderwijsarrangementen. Ook de leerlingen (en zelfs ouders) kunnen hierbij worden betrokken. Ieders oordeel is belangrijk, te meer omdat een leermiddel vaak wordt goedgekeurd omdat het aansluit bij de persoonlijke lerarenstijl.

Na elke 'proefperiode' wordt het leermiddel besproken met de teamgenoten. De vragen van de criteriumlijst vormen de leidraad van het gesprek. Een unaniem oordeel is daarbij waarschijnlijk onmogelijk, een meerderheid wordt wellicht gevonden. Leraren die 'twijfelen' krijgen bij aankoop van een nieuw leermiddel bij voorrang ondersteuning van de collega's.